

Oral History Kosovo

İSKENDER MUZBEG İLE SÖYLEŞİ

Prizren | Tarih: 25 Ocak, 2022

Süre: 63 Dakika

Mevcut kişiler:

- İskender Muzbeg (Konuşmacı)
- Anita Susuri (Röportajcı)
- Renea Begolli (Kamera)

Sözel olmayan iletişimin transkripsiyon simgelem sembolleri:

() - duygusal muhabere

{ } - konuşmacı, bir takım işaretler kullanarak bir şeyi açıklamakta

Diğer transkripsiyon kuralları:

[] - anlamayı kolaylaştırmak için metne yapılan ekleme

Dipnotlar, yerellikler, isimler veya ifadeler hakkında daha fazla bilgi tedarik etmek amacıyla konmuş editöryal eklemelerdir

Birinci Kısım

Anita Susuri: İskender Bey kendinizi tanıtır lütfen; hangi yılda doğdunuz, çocukluğunuzu nasıl geçirdiniz?

İskender Muzbeg: Teşekkür ederim, öncelikle benimle ilgilendiğiniz için bir kez daha teşekkür etmek istiyorum. Ben 1947 yılının Aralık ayında Prizren’de doğdum. Sonradan, tabii büyüdükten sonra, anladım ki o yıllar bayağı zor yıllar imiş. Açlığın eşiğinde bir takım insanlar varmış. Bizim aile de, tabii, durumu orta olan bir aile idi. Babam daha Osmanlı zamanında Rüştîye’yi bitirmiş. İki dünya savaşı arasında, Kosova’nın çeşitli köylerinde, Ramazan’da hoca olarak çalışmış. Ben babamın üçüncü evliliğindenim. Doğduğumda, yani 1947 yılında, babam 55 yaşındaydı. Çocukluk yıllarım zorluklarla geçti ve Kosova’da, tıpkı Prizren’de olduğu gibi, insanlar zor durumdaydı.

Benim bir hikâyem var, sandallar (sandaletler) ile ilgili. Hatırlıyorum ben bir sonbahar gününde sandallarla, yani ayakkabı değil sandal, okula gittim ve tenefüste oynarken sandallarımdan biri yarıdan koptu. Eve döndüm, değiştirmek için, ama değiştirecek sandal yok. Ablamın büyük çizmelerini giydim ve okula utana utana okula o büyük çizmelerle gittim. Çocukluk yıllarım zorluklarla geçti. Prizren’in Terzi Mahallesi semtinde doğdum. O zamanlar Prizren zaten çok küçüktü. Yeni Mahalleye kadar gidiyordunuz, ondan sonra bahçeler vardı. Bugün Yeni Mahalle Prizren’nin merkezi sayılır. İşte bu Terzi Mahallesi’nde iki katlı küçük bir okul vardı. Terzi mahallenin Hoça mahalle bölümünde.

O okula babam, bunu iyi hatırlıyorum, beni kaydettirdi. İlk öğretmenim Şerif Kaçanik idi. 1955-56 okul yılıydı. Bir de o zamanlarda öğrenci çoktu ama kitap yoktu. Ders kitabı yok, alfabe yok. Bir ya da iki-üç ay geçti galiba, ondan sonra Şerif Öğretmen bize kara kalemle yazılmış bir defter verdi. O defterin içinde bir alfabeden kopyalamış A harfi için metin b harfi için ve böyle. Şerif Öğretmeni şimdi bile saygıyla anıyorum. Bize birinci sınıfa öğretti; ikinci sınıfa geçtiğimizde ise Şerif Kaçanik vefaat etti. İkinci sınıfta yeni bir öğretmen geldi bize.

Biraz öğretmenlerden bahsetmek istiyorum çünkü aslen bugün bir şeyler konuşabiliyorsam onlara borçluyum. İkinci sınıfta Fehmi Derviş adında bir öğretmen geldi. O da bizi 1 yıl öğretti ve başka bir göreve gitti. Ondan sonra Abdül Bahri Hafız üçüncü sınıf öğretmenimiz çok efendi, giyinmesi çok şey ama bizden çok şeyler istiyordu, kriterler çok yüksek ve üçüncü sınıfta beşle geçen hiç olmadı. En iyi öğrenciler bile dörtle geçiyordu. Ve dördüncü sınıfta yine benim çok sevdiğim bir öğretmenim Subi Pasuli o da geçlerde sonra diğer görevlerde bulundu. Famipa şirketinin müdürü oldu ve saire. Subi Pasuli'den de tabi bilgiler edindik.

Bu biçimde benim o ilk okulum dört yılı geçti sonra başka, aynı okul, Mustafa Baki okulu ama başka bina, başka yerde, beşinci ve altıncı sınıflara gittim ve beşinci sınıfta bir Şerif Muhammet... İmam adında Türkçe öğretmenim vardı. O Böyle benim şiir yazdığımı gördü ve beni çok destekliyordu. Altıncı sınıftayken ilk şiirimi, Üsküp'te Sevinç yayınlarında yayınladım, Sevinç dergisinde yayınladım. Şimdi Prizren'de dergi, gazete bir şey çıkmıyordu. Hatta Türkçe, Kosova'nın hiçbir yerinde yayın yoktu. Sadece radyo yayınları vardı, yazılı yayın, yazılı basın yoktu bu sebeple biz Üsküp'e yöneliyorduk. Üsküp'te Sevinç dergisi vardı ve bu dergiye devamlı olarak ben ve diğer arkadaşlarım yazılarımızı gönderiyorduk.

İlk okulu bitirdikten sonra nereye yazılacağı, her genci kurcaladığı gibi bizi de bu soru kurcalıyordu ve liseye yazıldım. İyi ama bir iki hafta başında liseye öğretmenler geldiler, "Acaba öğretmen okuluna gelir misiniz, öğretmen okulunda Türkçe bir sınıf açılacak" dediler. Ve biz o sınıfın yarısı kadar 10-15 kişi liseden öğretmen okuluna geçtik ve öğretmen okulunu ben bitirmiş oldum.

Anita Susuri: Ama biçet daha bir şey sormak istiyorum çocukluğunuzla ilgili...

İskender Muzbeg: Buyrun...

Anita Susuri: Siz Mustafa Baki okuluna gittiniz. Ma e vjetër okul idi sonra dediniz açıldı yeni okul...

İskender Muzbeg: Evet, Arnavutça sorabilirsiniz.

Anita Susuri: *Kjo ma e vjetër* [arnavutca konuşuyor: Daha eski] nasıl görünüyordu bu okul?

İskender Muzbeg: O okul küçük iki katlı bir bina, o aslında eski bir ev imiş. O evin dört odası varmış ve dört odası bizim okulumuzdu. Dört sınıf vardı, Arnavutça ve Türkçe eğitim görülüyordu. Öğleden önce ve öğleden sonra eğitim görülüyordu. Demek 8 sınıf oradaydık. Bir iki üç dört. Sonra büyük bir okul yapıldı, Mustafa Baki okulu yapıldı. O okul tabii büyük bir okul, bütün diğer şartları dolduran bir okul. Çağdaş bir biçimde yapılmış, bu artık şeydir, 60'lı yılların başlangıcıdır, yapılmış bir okuldur. Yine eskiye döneyim, bizim o okulumuz böyle... Hoça mahallede ortada bir yerde, iki katlı bir bina.

Anita Susuri: *Qysh u organizu familja?* [arnavutca konuşuyor: Aile nasıl organize edildi?]

İskender Muzbeg: Bizim?

Anita Susuri: Ananız ne yapardı, babanız ne işleri vardı?

İskender Muzbeg: Tabi tabi. Şimdi babam biraz önce anlattım o hocalıkla uğraşırdı, Ramazan hocası idi. Benim çocukluğumda her ay, her yıl birer ay o biz, evde değildi. Çeşitli köylere giderdi, bunlar Arnavut köyleriydi ve o köylerde o hocalık yapardı, kıldırırdı onları. Para karşılığında değil, herkes biri biraz buğday verir, obiri mısır verir ve o çuvallarla o şeyden dönerdi, Ramazlanlardan dönerdi ve bayram yapardık evde.

Annem ev kadını idi, annem ev kadını idi ama oya yapmasını çok iyi bilirdi. Özellikle ona ısmarlardı oya, düğünlerde biliyorsunuz, hem gömleğe oya hem başına taş feze oyalar yapardı. En çok hatırlıyorum, en çok anneme ısmarladıkları oyalar sümbül ve ark zambak idi. O oyaları yapardı. Hı... birçok evde elektrik vardı, bizim evde henüz elektrik yoktu ve annem lamba ışığında, onu hatırladım şimdi, lamba ışığında geceleyin, gündüz ev işleri var, geceleyin lamba ışığında oya işlerdi. Daha geçlerde annem bez dokumaya başladı. Bir büyük tezgah diyordu vardı, ve orada pürüncükle bez dokurdu.

O bezleri yine başka bir kadın alıp, pazarlarda satardı. Evimiz kalabalık değildi babam, annem, ablam ve ben, dört kişi. Demek ki bu ailede bir kız çocuğu ve bir erkek çocuğu olmuş. Bundan önce babamın ilk evliliğinde 7 oğlan olmuş ama maalesef hepsi 7 yaşına gelinceye kadar vefat etmişler. Evimiz büyüktü avlusu, kaldırımı, güzeldi ama bakım istiyordu. Annem hatırlıyorum yine, her gün taşlar arasında biten otları çıkarıyordu. Evimizin daha bir özelliği vardı, evimizde pınar vardı yani kuyu vardı. Orada... çünkü evde çeşme yoktu o zamanlarda. Hangi evde pınar, kuyu varsa o ev böyle daha şanslı bir ev idi, bizim evde pınar vardı, hala o pınar vardır ve suyu vardır, çok güzel suyu vardır.

Anita Susuri: Siz hala te to evde mi yaşıyorsunuz?

İskender Muzbeg: Evet hala, o yerde yaşıyorum.

Anita Susuri: Yeni bir ev mi yoksa?

İskender Muzbeg: Tabi evim, şimdi bizim evde iki bina vardı, babamın anlattığına göre daha çok oturduğumuz bina, benim babamın babasının evlenmesi dolayısı ile yapılmış. Yukarıda bir oda, önünde çardak o odanın altında da izbe. Ama kışın izbeyi oda olarak ta kullanırlarmış, soğuk olduğu için oda olarak. Ben kış aylarında doğmuşum, Aralık ayında, 19 Aralık'ta ve annemin anlattığına göre ben o izbede doğmuşum. Şiirlerimde de ben bu gerçeği dile getirmişimdir.

Anita Susuri: Cençler nasıl eğleniyordu o vakıta hatırlıyor musunuz?

İskender Muzbeg: Tabii, tabii. Prizren, şadırvan bu biçimdeydi şadırvan. Ama diğer yollar hep toz toprak yollar idi, asfalt yok ama şey çok az yerde kaldırım yani taşlar vardı. Yollar bayağı tozlu idi, bizim evimizin yanında büyük bir meydan vardı o meydanda biz top oynardık, yani çocuklar ama toza boğulurduk. Akşam mecburen en azından ayaklarımızı ve yüzümüzü, ellerimizi yıkamamız gerekirdi. Çünkü zaten evde o zaman şimdi olduğu gibi banyo ve saire yoktu. Eski hamamcılar vardı ve bu hamamcılar kullanıyorduk. Prizren dediğim gibi küçüktü ama şimdi göremeyeceğiniz bir güzelliği vardı. Ne vardı, her bir mahallede küçük küçük su akıntıları vardı.

Bi Prizren'nin tanıdık bir aydını vardı rahmetli oldu, Durmuş Celina. Durmuş Selina Prizren suları hakkında yazarken buna da değinmektedir. Yani Bristica, şimdi Lumbardhi, Bristica'nın Prizren'e girişinden suları ayırmışlar ve o sular evden eve geçerek sonunda yine şeye, dereye bağlanırmış, akarmış. Hatırlıyorum anneannemin evinde bizim evde o sular geçmezdi çünkü bizim ev Terzi mahallesi ve Bülbülderesi daha yüksek bir seviyededir. Anneannemin evinde, ki onların evi daha merkezdeydi, böyle bir su akıntısı vardı. Ama o zamanlarda bu akan sulara, suları kirletmek olmaz.

Bu kural herkes için geçerli idi, yani bize gelen su temiz, bizden komşuya geçen aynı o su yine temiz kalacak. Sadece kablari anneannemde biliyorum, yemekten sonra kablari o suda yıkarlardı. Yani o kadar temiz ki kablari da yıkanabiliyordu. Prizren'nin bu güzelliği vardı tabii biliyorsunuz Prizren'de tarihi eserler de çok vardı. Camiler, tekkeler, bunlar hala var. Tabii bir takımları da yıkılmıştır, örneğin ben hatırlıyorum şimdi bizim belediye binasının olduğu yerde büyük bir cami vardı, yıkıldı. Yada burda postaya karşı tek bir minare var Arasta Camisi onun tetkik kısımları yıkılmıştır. Yani zamanla insanların dikkatsizliğinden olacak ki bunlar korunamamıştır. Yine de Prizren'De bugün görülecek, gezilecek, bilgi alınacak bayağı tarihi anıtlar vardır.

Anita Susuri: Öğretmen okulu için başladınız divermeye...

İskender Muzbeg: Evet, öğretmen okulunda şimdi, 1963 yılıdır ve o zaman lisede Türkçe sınıf vardı, öğretmen okulunda Türkçe sınıf yoktu. Buradaki Türkçe eğitime kadro Üsküp'teki öğretmen okulundan sağlanıyordu. Fakat zamanla toplumsal, siyasal, kültürel gelişme ile birlikte burada da Türkçe sınıfların açılmasına ihtiyaç duyulmuştu ve biz biraz önce vurguladığım gibi öğretmen okulunda Türkçe eğitime başladık. Öğretmenlerimiz kimdi bize Türkçe öğreten, mesela bir Ömer Mısırlı vardı Türkçe dersini veriyordu.

Coğrafya dersini Adnan Morina adında bir profesör veriyordu. Tarih Malih Osi veriyordu. Türkçe derslerden mada bize Türkçe bilen ama Türkçe dersini anlatamayan hocalarımız, öğretmenlerimiz vardı. Onların böyle çok hoşgörülü tolerans davranışlarıyla onlar bize dersi anlatır ama biz notla, not için cevap verirken Türkçe konuşabiliyorduk. Örneğin bi Zekeriya Sofi, yani bunlar arnavut öğretmenleri. Abdullah Shykriu bize biyoloji verirdi ama sorduğu zamanlarda biz ona Türkçe cevap verirdik konuşurduk vesaire.

Anita Susuri: O yıllarda cenç iken nerede vakit geçiriyordunuz?

İskender Muzbeg: Evet şimdi, o zamanlarda bütün okullarda olduğu gibi öğretmen okulunda da ders dışı etkinlikleri oluyordu. Yani dersten mada, dersten sonra çeşitli etkinlikler, çeşitli edebiyat kolu ve diğer kollar, müzik kolu, koro vardı. Öğretmenimiz Celadet Kastrati koroyu yönetiyordu, koro şarkıları ve bizim okulumuzun koro gurubu Yugoslavya'da çok önemli bir grup olarak ün salmıştı o zamanlarda. DErs dışı etkinliklerine okulumuzda yine bir okul dergisi çıkıyordu. Kardeşlik, o üç dilde çıkıyordu, Kardeşlik, *Vllaznimi*, *Bratsvo*, diye üç dilde çok basit bir teknikte biz şapilogram diyoruz, o basit teknikte daktilo makinesiyle yazılıyor ve öğrencilere dağıtılıyordu. İşte ben de şiire meraklı olduğum için o dergide çalışmışımdır.

Dergi dışında ve okul dışında yine şiir çerçevesinde tiyatro vardı. Şiir tiyatrosu, amatör tiyatrosu vardı. Tiyatroya yatkın olanlar oraya gidiyor, çok önemli bir tiyatro sanatçısı vardı burda, Prizren'in kültür tarihinde çok önemli bir yeri olan ve şimdi rahmetli andığımız Hüda Leskovçali o tiyatro oyunları hazırlıyordu. Tiyatro oyunları orada, hem Arnavut dramalar hem Sırp dramalar hem Türk dramaları ve çok zengin bir faaliyet oluyordu. Bu sebeple yine 60'lı yılların ortasında Prizren'de bu tiyatrodan ötürü bir festival düzenlenmeye başladı.

Kardeşlik akşamları festivali, ve buna Yugoslavya'nın bütün cumhuriyetlerinden ve özerk bölgelerinden her yıl tiyatro grupları, amatör tiyatro grupları geliyor ve Prizren'de büyük ilgi görüyorlardı. Benim ayrıca okuldan mada Doğru Yol derneğinde de çalışmam vardır. Doğru Yol Derneğinde önce program sunucusu olarak davet edildim. Şimdi hatırlıyorum Doğru Yolun başkanı bana dedi ki biraz saçını düzeltir gelir misin, program var ve ben o zamanlarda şimdiki Radnik sinemasının olduğu yerde orada bir konser vardı ve ilk olarak ben sunucu, o zaman spiker diyorduk, sunucu olarak Doğru Yolda o konsere katıldım. Daha geçlerde yine Doğru Yol derneğinde 1968 yılında Edebiyat Kolunu kurduk.

Aslında 1951 yılında kurulan Doğru Yol derneğinde bir edebiyat gurubu varmış ama zamanla bu grup pasifleşmiş, insanlar dağılmış çeşitli yerlere gitmiş ve biz 67 yılında yeni bir canlılık katmak istedik ve Edebiyat kolunu kurduk. Orada yine başkan ben seçildim, birkaç yıl edebiyat saatleri bazan müzikli bazan sadece edebiyat saatleri düzenliyorduk ve şimdi maalesef edebiyata çok fazla ilgi yok o zamanlarda mesela her edebiyat saatine en az 100 genç katılır ve şiirlerini, düz yazılarını okurlardı. Yani Prizren, Arnavuduyla, Sırpıyla, Türküyle, Boşnakıyla, Romuyla hepsiyle birlikte bir kültür mozağı içerisinde geliyordu.

Anita Susuri: *A keni dal n'qytet a keni shëtit n'korzo qysh ka qenë kjo barabart me jetën kulturore?* [arnavutça konuşuyor: Şehirde çıktınız mı, korzoda dolastınız mı, kültürel yaşamaya bu nasıl eşit oldu?]

İskender Muzbeg: Po, böyle diyelim konser var yada tiyatro var, konserin olduğu gün ayrı bir canlılık Prizren’de, herkes hazırlanmış akşam kültür evinde yada şimdiki Lumbardhi sinema bahçesinde konser olacak ondan bir saat önce belki şadırvanda çünkü şadırvan Prizren’nin merkezi biliyorsunuz. Önce şadırvanda korzoda önce birkaç tur yapılıyor geziliyor ondan sonra konsere gidiliyordu. Gençlerin hayatı şimdiki gibi kafeteryalar şeyler yoktu, biz öğretmen okulundayken bile Theranda otelin vardı kahvesi ama alışkanlık pek yoktu kahveye gitmeye. Bütün faaliyetlerimizi işte korzoda, spor yarışmalarında, resim, fotoğraf kulüpleri vardı oralarda geçiriyorduk ve derneklerde. Prizren’nin çok önemli üç kültür ve sanatlar derneği vardı. Agemi, 44 yılında galiba kurulmuş bir dernektir. Bir Budușnoz derneği vardı bir de 1951 yılında kurulan Doğru Yol Türk kültür güzel sanatlar derneği vardı.

Anita Susuri: Fakultetten sonra Priştine’de gittiniz...

İskender Muzbeg: Evet, öğretmen okulunu bitirdikten sonra ben öğretmen olarak çalışmadım, eğitime devam etmek istedim ama hukuğu seçtim. Priştine Hukuk Fakültesine yazıldım. Oraya derslere başladık, derslerimiz Sırpça idi. Birkaç ay başında Priştine’ye henüz alışacak içez, Priştine’de bir parantez açayım, Priştine’de o zamanlar bugünkü Priştine’den çok farklı idi. Baş caddesinden mada bütün sokaklar çok çamurlu idi, hatırlıyorum, tabii sonradan Priştine çok ve çok gelişmiş idi.

1968 yılında Priştine’de Hukuk fakültesine yazıldım, birkaç ay sonra 1969 Nisan ayında Priştine’de Tan gazdetesi çıkmaya başladı ve beni bu gazeteye davet ettiler. Aslında bir duyuru, konkur yayınlandı, ben o konkura katıldım ve kabul edildim. Öyleki Tan’nın birinci sayısını hazırlamaya başladık. Priştine’den Safet Breka vardı, Enver Baki vardı... Prizren’den ben vardım, benim arkadaşım yine öğretmen okulunu bitiren, o da şairdir şiir yazar şimdi Priştine’de yaşıyor Bayram İbrahim vardı. Mitrovica’dan Müberra Tuna vardı. Ve biz dört beş kişi işte Tan’nın çıkması ile ilgili yetkili devlet organları karar almış, biz şimdi ilk sayıyı hazırlamaya başladık.

Hatırlıyorum bir yer Tan’a vermişler, bomboş bir yer. Oraya bir kamyonla iki masa geldi ve onları biyerlere koyduk. Daktilo yok, çünkü Türkçe’nin biliyorsunuz harfleri şey var, ö ü, farklı harflerdir. Daktilo yok, Tan’nın müdürü Süleyman Brina’nın bir daktilosu vardı o getirdi, bir de Süreyya Yusuf’un o Tan’nın açılmasında bir daktilosu vardı.

Ve biz böyle Tan’la çalışmaya başladık, bir ay içerisinde birinci sayıyı hazırladık, 1 Nisan’dan 1 Mayıs’a kadar hazırlıkları yaptıktan sonra Tan’nın birinci sayısı çıktı. Birinci sayısının yine baş sayfasına benim yazım var. O zamanlar tabi gençtim şimdi o yazılara baktığımda pek, hepsini pek beğenmiyorum ama o zamanlar yazılar öyleydi.

Anita Susuri: Ne ile ilgili?

İskender Muzbeg: Birinci sayıdaki yazı, mademki birinci sayfada, başta, 1 Mayıs’la ilgiliydi. Çünkü 1 Nisan’dan 1 Mayıs’a ve o yazının başlığı 1 Mayıs’tır. Yani 1 Mayısın önemi nedir, nasıldır, işçi bayramı ve

saire 1 Mayıs. İçindeyse madem ki bizim başka dergilerimiz Türkçe yoktu içinde kültür sayfalarına büyük bir önem veriyorduk. Kültür sayfaları içerisinde hem hikayeye hem şiire hem kültür haberlerine yer veriyorduk hem de ayrı bir çocuk sayfamız vardı.

Çocukların yazdıkları şiirlere, hikayelere yer veriyorduk. Böyle Tan da zamanla, ben Tan'da 1969 yılından 1974 yılına kadar çalıştım. Aynı zamanda Fakülteyi de bitirdim. Okuyordum ve benim bu biçimde Fakülteyi de bitirmeme Tan'nın müdürü de başta sorumlu yazarı olan Süleyman Brina'nın büyük katkısı geçmiştir. Çünkü o da çok hoşgörülü davranıp benim hem çalışmamama hem okula eğitimime devam etmeme şartları yaratmış bir kişidir. Onu da saygıyla anıyorum.

İkinci Kısım

Anita Susuri: Nerede yaşıyordunuz?

İskender Muzbeg: Priştine'de III... yani fakülteye yazıldığımda bize yurt verdiler ama yurtlar iki çeşitti bir öyle ikinci üçüncü sınıf öğrencilerine verilen yurtlar bir de birinci sınıflara yazılanlara verilen yurtlar. Tabi o zamanki şartlara göre o zaman hiç iyi şartlar değildi. Ayakkabılarla yataklara kadar giderdik. Çok basit bir yer idi. Ama birkaç ay sonra Tan'da çalışmaya başladığımda o zaman bize bir apartman dairesi verdiler. Dört gazeteci bir dairenin dört odasını bölüşmüş olduk ve o zaman çalışmak için de şartlar çok uygun oldu bu sebeple ben zamanında fakülteyi de bitirmiş oldum.

Anita Susuri: Bu daire neredeydi?

İskender Muzbeg: Daire üç sheshir mi, felsefe fakültesinin biraz daha berisinde orada bir yerde. Aslında o daireyi müdürümüz Süleyman Brima'ya vermişler. O kendisi Prizren'de olduğu için her gün gidip geliyordu, o daireyi bize verdi ve biz o dairede hem ders çalıştık, Bayram İbrahim orda, biraz önce andım ben orda, daha geçlerde işe aldığımız Altay Sürey o dairede. Bir de bizim bir foto reporterimiz vardı Sedat Shporta biz dört kişi o daireyi birer oda olarak kullandık.

Anita Susuri: Priştine'de o zamanlar nasıl oldu yaşamak?

İskender Muzbeg: Tabi Priştine'de insanlarla kaynaştık biz, özellikle çünkü tan öyle şey çok önemli bir gelişme oldu. Yani Türk kültürü açısından ve Tan çerçevesinde şimdi Tan'a her gün gençler geliyorlar, yazı getiriyorlar, haber getiriyorlar biz de okulları geziyoruz. Reportaj yapamaz okullar geziyoruz. Priştine lisesini, Priştine Meto Bajraktari okulu vardı bir de Vuk Karagjigj okulu vardı şimdiki Elena Gjika okulu, Meto Bajraktari'de de Türkçe sınıflar vardı Vuk Karagjigj'te de vardı ve biz onlarla hem öğretmenlerle hem öğrencilerle sıkı bir işbirliği içerisinde Tan olarak bulunduk. Edebiyat saatleri düzenliyoruz, Tan'a onları davet ediyoruz. Bu biçimde de Priştine'lilerle yakınlığımız çok oldu.

Anita Susuri: *Çfarë reportazha keni bo?* [arnavutça konuşuyor: Ne röportajlar yaptınız?]

İskender Muzbeg: O zamanlarda ben kültür sayfalarında çalıştığım için çoğunlukla eğitim problemlerimiz, kültürel gelişme sorunlarımız, fabrikalarda işçilerin durumu, sosyal gelişmesi gibi konuları içeren reportajlar yapıyorduk bir de kadın sayfamız vardı. Müberra Tuna ayrı bir sayfa hazırlıyordu o da böyle repörtajlarında hep şeyler, kadınlarla çeşitli konularda repörtajları yapıyor ve burada yayınlıyordu. Yine bu kültür sayfaları içerisinde spor sayfası da vardı. Safet Rekiç spor sayfasını hazırlıyordu. Yani Tan sadece bir haber gazetesi değil, o bizim hem kültür dergimiz, hem müzik dergimiz, hatta notalarla müzik te yapan bir bestekarımız vardı o zamanlarda Hüseyin Kazaz hala şeydir, hala yaratıcılığı devam etmektedir. Onun da çeşitli çocuk şarkılarını notaya geçirmiş olması ve onu da biz Tan'da yayınlayarak böyle öğrencilere yardımcı olmaya çalıştık.

Anita Susuri: *A keni shkru për shembull edhe për Kino Rinija?* [arnavutça konuşuyor: Ne röportajlar yaptınız?]

İskender Muzbeg: Şimdi evet, Kino Rinija'da tabi bazı haberler var, yani filmler geldiğinde haberler var ama daha çok bizim çalışmalarımız şöyle, gerçek derneği ile ilgiliydi. Tabi benim yaptığım reportajlar arasında diyelim, Azem Shkreli tiyatro, bölge tiyatrosu o zamanlarda, Teatro Kombetare, bölge tiyatrosunun müdürüydü, onunla reportaj yaptık. Sonra sanatçılarla yapıyorduk, tiyatro sanatçılarıyla, profesyonel tiyatro sanatçılarıyla reportajlar yapıyorduk. Arnavut olsun, Sırp olsun tabi Türkçe profesyonel tiyatro yoktu. Kino Rinija'ya bazan filmleri orada seyrederdik ama özel repörtajlarımızı şimdi hatırlayamıyorum.

Anita Susuri: Ne filmleri izlediniz?

İskender Muzbeg: O zamanlar çoğunlukla ya Halk kurtuluş savaşından filmlerdi yada batıdan gelen filmlerdi hep gangster var şey var ve bu çoğunlukla şey Amerika filmleriydi.

Anita Susuri: Western?

İskender Muzbeg: Western tabi batıdan. Yine hatırlıyorum o zamanlarda, tabi benim fakültede olduğum yıllarda değil daha önceye dönüyorum. İngilizce bilmiyoruz ama bir metin dolaşırdı o metine yazarsın bir iki cümle ve bir adrese yollarsın sonra postayla meğer o batıdan gelen filmlerin artistleriyle mesela o zamanlarda Gary Cooper, Burt Lancaster kim vardı daha? Onlara meğer biz mektup yolluyoruz, imzalı fotoğraf istiyoruz Elizabeth Taylor hatırlıyorum şimdi ve postayla bir ay iki ay sonra bizim evlerimize böyle onların imzalı fotoğrafları gelirdi.

Anita Susuri: Sahiden mi yoksa?

İskender Muzbeg: Sahiden, çok ilginç. Sahiden onların imzalı fotoğrafları, ne onlar bizi tanıyor ne biz onları tanıyoruz ama mektup ve bu text bu metin kim isterse alıyor yazıyor ona. Orda mutlak diyor sizi çok beğendik sizin bir resiminizi istiyoruz. Yani biz içeriğini bilmeden onları yazardık.

Anita Susuri: Priştine Prizren'den daha farklı idi sanki daha kasaba idi öyle mi?

İskender Muzbeg: Daha gelişmiş diyorsunuz...

Anita Susuri: Öyle mi idi? Size göre nasıldı?

İskender Muzbeg: Ya tabi, Priştine bir administrativ merkezi idi, orda hem devlet organları çünkü o zaman Kosova sosyalist özerk bölgesinin de devlet organları idari organları vardı ve Prizren'e göre Priştine zaten başkent idi ve bütün faaliyetler Priştine'de gerçekleşiyordu. Prizren bir kültür başkenti, kültür merkezi, başkenti değil de bir kültür merkezi olarak yaşıyordu. Fark belki bu biçimde ifade edilebilir.

Anita Susuri: *Vitet 80 a muj me thonë*, 80'ler daha... nasıl... *Pak ma fshtirë u kon situata se 81' kanë fillu demonstratat* [arnavutça konuşuyor: 80'ler daha zordu çünkü o sırada protestolar vardı]. Sizin için nasıldı o yıllar?

İskender Muzbeg: Şimdi, tabi ben o zaman Priştine'de değildim çünkü ben 1974 yılında zaten fakülteyi bitirdim ve Priştine'den ayrıldım. Prizren'e geldim. Tabi o politik gelişmeler insanları zorluyordu. Bayağı zor durumlar yaşıyordu ama ben genellikle kültür konusuna ilgilendiğim için bu konulara odaklanıyordum. 80'li yılların hem Priştine'si hem Prizreni hem de diğer şehirleri çalkantılı yıllardı, çalkantılı yıllardı onları da tabi hatırlıyorum.

Anita Susuri: Prizren'e geldiğinizde ne yaptınız ne ile uğraştınız?

İskender Muzbeg: Şimdi ben Priştine'de çalışırken, Tan'da, Prizren'de bir... hala fakülteyi bitirmemişim, Prizren'de bir Refet Kiser adında bir kişi bana dedi ki bir gün böyle, dedi, "Niye Prizren'e gelmiyorsun. Sen tek çocuk, annen baban burda, Priştine'de... Prizren'e gel işte ben bir şirketin müdürüyüm" diyor. Oraya gel hukukçu olarak. Ben dedim ki ben hala bitirmedim ki fakülteyi. "Ama gel sen bizim ihtiyacımız var" vesaire. Ve ben böylelikle Prizren'e hala fakülteyi bitirmeden, diplomayı almadan Prizren'e geldim.

Prizren'de Universal şirketinde Hukukçu olarak çalışmayı başladım. Bir yıl sonra belediyeye geçtim Prizren Belediyesine. Ve Prizren belediyesinde o zaman hem hukuku bitirmiştım hem avukat imtihanını vermiştim. Prizren belediyesinde kamu avukatı görevini yapıyordum. Avukatı publik. Jo popullit başka avukatı publik. Bu kamu avukatı kurumu belediyenin malını korur ve mahkemelerde

belediyeyi temsil eder, belediyenin haklarını korur. Bu görevde ben 13 yıl çalıştım, kamu avukatı olarak çalıştım.

Anita Susuri: *Çka u kon diçka ma intersant që ka ndodhë, ndonjë rast?* [arnavutça konuşuyor: Başına gelen en ilginç şey neydi?]

İskender Muzbeg: Şeyle ilgili bu avukatlıkla ilgili mi?

Anita Susuri: Evet.

İskender Muzbeg: Şimdi, mesela Lumbardhi... Lumbardhi o zamanda hatırlıyorum benim avukat olarak çalıştığım yıllarda Lumbardhi'yi geri almak isteyen eski sahipleri, bu yerlerin eski sahipleri vardı ve bir takım davalar açmışlardı ama o davaların nasıl bittiğini ben şimdi tam bilemiyorum. Bir başka olay belediyeyi niye dava ettiler. Mesela Has'ta, Has susuzdur, su yoktur, Has'ta su bulmak için Hırvatistan'dan bir şirket gelmiş araştırmış, araştırmış, delmiş şey su bulamamış ve onların da madem ki su bulunmamış onlara da para ödenmemiş. İşte bu dava ile, onlar belediyeyi dava ediyor ben de avukat olarak belediyenin haklarını koruyordum. Bunu da bir anlaşmayla o zaman çözdüğümüzü hatırlıyorum. Yani bu belediye kamu avukatının görevi belediye malını korumaktır.

Anita Susuri: *Si ka vazhduar pastaj puna juaj?* [arnavutça konuşuyor: O zaman çalışmalarınız nasıl devam etti]

İskender Muzbeg: Ondan sonra ben şeye geçtim, mahkemeye geçtim. Mahkemede çalışmaya başladım. Mahkemede de bir on yıl yargıç olarak çalıştım. Savaştan sonra ise, 1999 savaşından sonra ise burada Prizren'de Natasha Kant için Humanitarian Law Center kuruluşunun Prizren şubesinde İnsan Hakları ile ilgili çalışmalar yürüttüm. Orada da dört yıl çalıştıktan sonra ben hem insan hakları konusunu araştırıyorum özellikle Suareka belediyesi köylerinde savaşta kayıp insanlarla ilgili çalışmalar yapıyorduk. Evlere gidip reportajlar yapıyordum bilgiler alıyordum. Tabi benim Arnavutça dilim en şey değildi. Ama savaştan sonra o evlerde çok iyi karşılandım. Arnavutça en iyi konuşmama rağmen çok iyi karşıladılar ve bize gerek bütün bilgileri her zaman bize verdiler.

Ben 75 yaşıma bastım. Geçmişe döndüğümde tabi her şeyi dün gibi hatırlıyorum ama yine de bayağı yollar geçmiş, bu arada ben şiir en çok, şiir meraklısıyım, şiirlerimi çeşitli dergilerde, gaztelerde yayınladım, bundan başka kitap olarak ta yayınladım. Örenğin ilk şiir kitabım Kaynak, 1972 yılında Sevinç yayınlarında, Üsküp'te çıktı. Ondan sonra Tan gazetesinde Yanan Sevgiler romanı tefrika edildi. Daha geçlerde Tan yayınlarında 1974 yılında, Sevil başlığı altında hikaye kitabım yayınlanmıştır. Ve yine 1983 yılında Üsküp'te Birlik yayınları çerçevesinde Gerçek başlığı altında şiir kitabım yayınlandı.

Taşa Türküler, Birlik yayınlarında 1987 yılında çıktı, Güneş Isıt Beni Tan yayınlarında Prizren'de 1997 yılında çıktı ve yine Tan yayınlarında Sülo başlığı altında bir şiir kitabım 1998 yılında çıkmıştır. Sülo

benim şiirlerinde bir tiptedir, bir tip olarak kullanılmıştır, varlığımızı yaşatan, bize güven veren o benim hem ilk müdürüm, Tan'daki müdürüm Süleyman Brima'dır. Hem de varlığımızı yaşatan kişi anlamında Sulo'yu kullanmışımdır. Bu kitaplarından Kaynak, ders kitabı olarak, yardımcı ders kitabı olarak okullarda okutulduğu için Kaynak kitabımın ikinci baskısı çıkmıştır.

Aynı böyle Taşa Türküler kitabımın da ikinci baskısı okullarda okutulduğu için, ikinci baskısı yayınlanmıştır. Kosova'da eğitime katkı anlamında ben ekip işini çok severim yine anlatayım. Örneğin Bedrettin Koro ile okullarımız için Tarih kitaplarını, beşinci sınıflar için Tarih, altıncı sınıflar için Tarih ve yedinci sınıflar için Tarih kitaplarını hazırlamışız. Bundan başka ben çeviri ile de uğraşmaktayım, edebi çevirilerle, yani kültürel çevirilerle uğraşmaktayım. Örneğin boşnak şiirinden, Arnavut şiirinden örnekleri tercüme edip, hem Tan gazetesinde hem buradaki Çevrem, Kuş dergilerinde yada Üsküp'te Sesler dergisinde, hem de Türkiyede bir çok dergilerde yayınlamışım.

Örneğin Arnavut şiirinden tercümeler çerçevesinde, Esad Mekuli'dan, Faik Beqai'dan, Muhammet Kerveshi'den, Mirko Gashi'dan, Çerkin Bytyqi'den, Selahadin Krasniqi'den ve diğer insanlardan bunların şiirlerini Türkçeye tercüme etmişimdir. Yine Rom şiirinden Kujtim Paqaku ve daha adlarını sayacak daha beş altı kişiden şiirler tercüme edip dergilerimizde yayınlamışım. Boşnak şiirinden de, Sırp şiirinden de örnekleri tercüme etmişimdir. Yine Türkiye edebiyatından, Türk edebiyatından örnekleri ve Kosova Türk edebiyatı ile Makedonya'da gelişen Türk edebiyatından şiir örneklerini Türkçeden Sırpçaya tercüme edip, Yugoslavya'nın çeşitli kültür merkezlerinde dergilerde yayınlamışım. Hem Sırpça hem Romence, Yugoslavya çerçevesinde o zamanlarda hem İtalyanca bizim şiirlerimiz temsil edilmiştir.

Anita Susuri: Peki III... 90'lı yıllarda neyle meşgul idiniz, nasıldı bu yıllar sizin için?

İskender Muzbeg: Şimdi 90'lı yıllar tabi baskıcı yıllar idi, baskıcı yıllar idi. Ben o zamanda şey görevindeydim, yargıç görevindeydim ama tabi yargıç çeşit prosedürler var. Ceza prosedürü var, suç işleyenleri, ki o zamanlarda çok o problemler vardı ben miras prosedüründe işlerdim, trashegimia, bu çerçevede sanıyorum ki bayağı şeye halkımızın bu ilişkikleri düzenlemesinde yani miras prosedüründe bayağı katkı geçmiştir. Mesela bi kimse ölmüş onun malının şeyleri, mirasçılari kimlerdir, biz onu karara bağlıyorduk. Ayrı bi konu vardı benim, benim branşıma düşen konulardan biriydi, o zamanlarda bir kanun çıkmıştı. Apartman dairelerinin satımıyla ilgili kanun.

Önceleri fabrikalarda ailelere apartman daireleri veriliyordu kullanım için kira karşılığında ve 90'lı yılların başında bir kanun çıktı kim kullanıyorsa o daireyi satın almak hakkı vardır. İyi ama diyorum zor durumları o zaman, örneğin Prizren'de Perlonka şirketinde Sırlara bu daireleri satın almalarına izin veriliyordu. Fabrikada anlaşma yapılıyor küçük bir parayla senin şimdiye kadar oturmuş olduğun daireyi satın alıyorsun ama Sırp olmayanlarla problem vardı, niye, çünkü o fabrikada aynı o fabrikada diyelim diyor ki şey sana daireyi satmıyoruz.

Ve kanuna göre onların mahkemeye başvurması gerekiyor ve mahkemede o işlere ben bakıyorum. En az 50 dosyada benim bu kişilerinde yani Sırp olmayan Arnavut olsun Türk olsun bu kişilerinde şimdiye kadarki kullanmış oldukları daireleri satın alma hakkı vardır konusunda kararlarım vardı. Ve o kararnameyi de şirket ona satmıyor mahkemeye başvuruyor ben de karar getiriyorum sonunda o kararım deniliyor ki bu karar aslında sözleşmeyi değiştirir, kontratı değiştirir ve mahkeme kararıyla onlar o evlerin sahibi olmuşlardır. Yani o zor durumlarda bu işleri bitirmek te bayağı zor idi.

Benim kararına karşı hemen şikayet ediyor şirket. Ankesa... Ve o daha yüksek mahkemeye gidiyor onlar geri çeviriyor taa ki bitinceye kadar ama en az 50 dosyayı bu biçimde bitirmişimdir. Yani zor yıllardı tabi ondan sonra, savaştan sonra çalışmaya başladığım insan hakları kuruluşunda, ben sonra şeyleri bu konuları da inceleyerek insanlarla repörtajlar yapıyordum. Yani hangi hakları nasıl çiğnenmiştir.

Anita Susuri: *A ka pasë edhe presion tjetër, se ka qenë vendimi rëndësishëm ky që e keni bërë ju...* [arnavutça konuşuyor: Önemli bir karar olduğu için başka bir baskı oldu mu?]

İskender Muzbeg: Vardı, tabii... Bana mesela diyorlar, “Hadi” şey “konuşalım” çünkü bir üst mahkeme var bizim yukarı katta. Gidiyoruz, “Ne var ya” diyor “burda nasıl karar vermişsin”. Ben diyorum, “Bu kararı şeye göre vermişim, kanuna göre vermişim, kanunun şu maddesi ne diyor, eğer bir kişiye daireyi satın alma izni verilmez ise o kişi mahkemeye başvurur. Mahkeme de şartları bakar, şartlara bakar, dolduruyorsa şartları eğer sözleşmesi varsa şeyi kirayla kullanmak için, eğer ona verilmişse o daire, o zaman şartları dolduruyor” ve ben bu biçimde diyor. Ama diyorlardı, “Biliyorsun durumlar nasıl”. “Ben biliyorum ama ben kanunu gerçekleştiren adamım”. Tabi bu biçimde, benim bu dosyaları bu biçimde bitirmişim ve kimse sonunda bir şey söylememiştir. O kişiler, o kişiler şimdi o dairelerin sahibidir.

Anita Susuri: *Ma herët deshta me pyt, po dolëm pak prej temës,* [arnavutça konuşuyor: Daha önce sormak istedim, biraz konu dışına çıkıyorduk] eşinizle nasıl tanıştınız?

İskender Muzbeg: Öğretmen okulunda, öğretmen okulunda ben öğretmen okulunun dördüncü sınıfındaydım, eşim şimdi rahmetli eşim, birinci sınıfa yazılmıştı. İşte orada biz tanıştık ve tabii o zamanki gençlik ve tanışmalar şimdiye benzemiyor. Şimdi gençler çok başka şartlarda yaşıyorlar, buluşuyorlar, tanışıyorlar, tabii ilkin bir şey, tanışma idi, belki aylar bekliyorsun bi görüşecek misin vesaire. Ama bizim şeyimiz uydu, muhabbetimiz uydu, onun okulu bitirmesini bekledim, ondan sonra evlendik ve bu evlilikte bizim ha o da öğretmen olarak çalıştı, taa ölümüne kadar öğretmen olarak çalıştı. Bu evlilikten bizim üç çocuğumuz var, iki erkek bir de kız. Çocuklarımız da Allaha şükür hepsi bitirdiler, büyüğü Esin Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesini bitirdi, küçüğü Bengi o da Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesini bitirdi, kızım Belge o burada okudu ve öğretmen, eğitim fakültesini bitirdi, şimdi öğretmen olarak çalışmaktadır. Torunlarımız da var, işte bu biçimde hayat sürüyor devam ediyor.

Anita Susuri: *Kohën e luftës qysh e keni kalu, qysh kanë qenë ato vitet për juve?* [arnavutça konuşuyor: Savaşı nasıl geçirdiniz, o yıllar sizin için nasıl geçti?]

İskender Muzbeg: Tabii o da bayağı zor aylar idi, 90'lı yılların başlangıcında zorlaşmaya başlayan toplumsal siyasi durum ve ilişkiler giderek dağa tırmandı ziddiyetler arttı ve işte savaş oldu. Ben savaşı ailemle birlikte Prizren'de geçirdim, çok zorluklar vardı. Herkes için zorluklar vardı örneğin sabah erken çıkıyoruz ekmek almak için. Biraz ekmek geliyor, birkaç ekmek ondan sonra ekmek yok. Yani hem psikolojik bakımdan çok zor durumlardı hem de çatışmalar gerçi Prizren'de olmadı ama etrafta çatışmalar oluyordu. Akşamları top sesleri ve diğer sesleri duyuyorduk bu özellikle çocuklarda büyük bir korku yaratıyordu. Savaş esnasında yani savaş bir karışıklık demek, tamamen bir karışıklık demek. Düne kadar iyi bildiğin kişi artık kendi iç yüzünü gösteriyordu ve şaşa kalıyordun. Bu da olur mu. Ama maalesef böyle durumlar da oldu. İyi ki fazla sürmedi, çünkü fazla sürseydi hem ölenlerin sayısı artacaktı hem de bu traumalar daha büyük olacaktı.

Anita Susuri: Harptan sonra siz Prizrendeydiniz öyle değil mi?

İskender Muzbeg: Harptan sonra da Prizren'de ve birden işte o zaten bu savaşla ilgili Natasha Kand için o kuruluşunun savaşla ilgili çalışmaları vardı ve ben işte savaşta yaşananları bir çeşit yazarak raporlar hazırladık. Sonra bizim rapolarlarımız Natasha Kand'ın aracı, kuruluşu aracılığıyla hem Lahey mahkemesine gönderiliyordu hem de Avrupa'nın çeşitli kurumlarına gönderiliyordu.

Anita Susuri: Këto punën e keni bo deri në penzionim a po?

İskender Muzbeg: Hayır, şeye kadar, dört yıl, dört yıl sonra o kuruluşun Prizren şubesi kapandı ve ben avukat olarak devam etmeye başladım. Natasha Kandiç'te çalışırken bir gün o bana dedi senin bütün şartların var, avukat niye kaydetmiyorsun avukatı. Ya dedim düşünmemiştim, dedi bizim kuruluştaki avukat olarak çalışırsın. Çünkü o zamanda savaştan sonra, savaş suçlularıyla ilgili bazı mahkemeler başlatılmıştı. Gilan'da vardı, ben mesela Gilan'da gitmişim, İpek'te ise monitoring olarak, gözlemci olarak gider ve raporlar hazırlarsın, öyle ki şeyde hatırlıyorum Gilan'da bir ölüm olayı vardı. Yani iki üç kişiyi öldüren bir Sırp ve onun dosyası vardı. İpek'te ise yine ha, Prizren'de de bir savaş suçuyla ilgili, Rausa'dan bir adamla ilgili vardı. Ben bunları yani, şey olarak, gözlemci olarak mahkemelere katılıyordum ve kendi raporlarımı yazıyordum.

Anita Susuri: Şimdi nasıl geçiyor zamanınız?

İskender Muzbeg: Şimdi ben, ben emekliyim ama hala avukat olarak, şimdi özel avukat olarak biraz yani gücüm yettiği kadar çalışıyorum ama amacım, isteğim, biraz benim bu yıllar boyunca yapmış olduğum yaratıcılığımı biraz daha düzene koymak, şiirlerimi bi yeni baştan hazırlayıp, yeni kitaplar yayınlamak. İyi geçiyor biraz önce dediğim gibi torunlar var. Onlarla da uğraşıyorum o ayrı bir tatlılık.

Anita Susuri: *Nëse doni edhe diçka me shtu për fund...* [arnavutça konuşuyor: Sona eklemek istediğiniz başka bir şey varsa...]

İskender Muzbeg: *Jo, faleminderit.* [arnavutça konuşuyor: Yok, teşekkür ederim]

Anita Susuri: *Faleminderit edhe juve shumë...* [arnavutça konuşuyor: Ben de çok teşekkür ederim...]